

Ochilova Fayyoz Mansurovna
Shahrisabz davlat pedagogika instituti
o'qituvchisi
fayozaochilova77@gmail.com

TALABALARNI INKLYUZIV TA'LIMDA IJTIMOY QADRIYATLAR ASOSIDA HAMKORLIKKA YO'NALTIRISH: METODIK YONDASHUVLAR

Annotatsiya. Mazkur maqolada talabalarni inklyuziv ta'lim muhitida ijtimoiy qadriyatlar asosida samarali hamkorlikka yo'naltirishning metodik yondashuvlari tahlil qilinadi. Inklyuziv guruhlarda tenglik, hurmat, hamdardlik, mas'uliyat va o'zaro ishonch kabi qadriyatlarni shakllantirish orqali talabalar o'rtasida ijtimoiy integratsiya va jamoaviy faoliyatni kuchaytirish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Pedagogik jarayonda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kooperativ o'qitish, rolli o'yinlar va refleksiv mashg'ulotlar orqali qadriyatli hamkorlikni rivojlantirish mexanizmlari asoslanadi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, ijtimoiy qadriyatlar, hamkorlik ko'nikmalari, metodik yondashuvlar, pedagogik mexanizmlar, tenglik, empatiya, kooperativ o'qitish, jamoaviy faoliyat, refleksiya.

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К НАПРАВЛЕНИЮ СТУДЕНТОВ НА ЦЕННОСТНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье рассматриваются методические подходы к формированию у студентов навыков ценностного сотрудничества в условиях инклюзивного образования. Анализируются возможности усиления социальной интеграции и групповой активности через развитие таких ценностей, как равенство, уважение, эмпатия, ответственность и доверие. Педагогические механизмы включают личностно-ориентированное обучение, кооперативное обучение, ролевые игры и рефлексивные занятия.

Ключевые слова: инклюзивное образование, социальные ценности, навыки сотрудничества, методические подходы, педагогические механизмы, равенство, эмпатия, кооперативное обучение, групповая активность, рефлексия.

METHODOLOGICAL APPROACHES TO GUIDING STUDENTS TOWARD VALUE-BASED COLLABORATION IN INCLUSIVE EDUCATION

Annotation. This article explores methodological approaches to fostering value-based collaboration skills among students in inclusive education settings. It examines how promoting values such as equality, respect, empathy, responsibility, and mutual trust can enhance social integration and group engagement. Pedagogical mechanisms include learner-centered instruction, cooperative learning, role-playing, and reflective activities aimed at developing inclusive and value-driven teamwork.

Keywords: inclusive education, social values, collaboration skills, methodological approaches, pedagogical mechanisms, equality, empathy, cooperative learning, group engagement, reflection.

Kirish. Zamonaviy ta'lim tizimi insonparvarlik, tenglik, inklyuzivlik va hamkorlik tamoyillariga asoslangan holda shakllanmoqda. Bu jarayonda har bir talabaning shaxsiy imkoniyatlari, ehtiyojlari va ijtimoiy holati e'tiborga olinadi. Inklyuziv ta'lim — bu barcha talabalarga, ularning jismoniy, psixologik, ijtimoiy yoki madaniy farqlaridan qat'i nazar, teng

imkoniyatlar yaratishga qaratilgan ta'lim modeli bo'lib, u jamiyatda adolatli va barqaror taraqqiyotga erishishning muhim vositasidir.

Inklyuziv ta'limning asosiy maqsadi — har bir talabaning o'z salohiyatini to'liq namoyon etishi, ijtimoiy integratsiyaga erishishi va jamoaviy faoliyatda samarali ishtirok etishidir. Bu jarayonda ijtimoiy qadriyatlar — hurmat, tenglik, hamdardlik, mas'uliyat, o'zaro ishonch, adolat va birdamlik — asosiy mezon sifatida qaraladi. Aynan shu qadriyatlar talabalarning inklyuziv guruhlarda bir-birini qabul qilishi, hamkorlikda ishlashi va ijtimoiy jihatdan moslashuvchan bo'lishiga zamin yaratadi.

Yuqori ta'lim muhitida talabalarni ijtimoiy qadriyatlar asosida hamkorlikka yo'naltirish nafaqat pedagogik, balki psixologik, sotsiologik va madaniy jihatdan ham murakkab jarayondir. Bu jarayonda o'qituvchining roli muhim bo'lib, u nafaqat bilim beruvchi, balki qadriyatlar targ'ibotchisi, jamiyatga moslashtiruvchi va shaxsiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlovchi sifatida namoyon bo'ladi. O'qituvchi tomonidan yaratilgan inklyuziv muhit, metodik yondashuvlar va ta'lim texnologiyalari talabalarni qadriyatli hamkorlikka yo'naltirishda hal qiluvchi ahamiyatga ega.

Inklyuziv ta'limda qadriyatli hamkorlikni shakllantirish bir necha bosqichda amalga oshiriladi. Dastlab, talabalar orasida o'zaro hurmat va qabul qilish madaniyati rivojlantiriladi. Keyinchalik, jamoaviy ishlarda teng ishtirok, fikr almashish, murosaga kelish va birgalikda qaror qabul qilish ko'nikmalari shakllantiriladi. Bu jarayon davomida talabalar o'z shaxsiy pozitsiyasini ifodalash, boshqalarni tinglash, emotsional javob berish va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishni o'rganadilar.

Pedagogik nuqtai nazardan, talabalarni inklyuziv ta'limda ijtimoiy qadriyatlar asosida hamkorlikka yo'naltirish uchun bir qator metodik yondashuvlar ishlab chiqilishi zarur. Bular orasida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kooperativ o'qitish, rolli o'yinlar, refleksiv mashg'ulotlar, muammoli vaziyatlar asosida o'qitish, empatiya mashqlari va madaniyatlararo muloqot texnologiyalari alohida o'rin tutadi. Har bir metodik yondashuv talabalarning individual xususiyatlarini, guruh dinamikasini va ijtimoiy kontekstni hisobga olgan holda qo'llanilishi lozim.

Shuningdek, inklyuziv ta'limda qadriyatli hamkorlikni shakllantirishda muhitning tashkil etilishi, baholash mezonlari, motivatsiya tizimi va pedagogik monitoring mexanizmlari ham muhim rol o'ynaydi. Talabalar o'zaro muloqotda o'zini erkin ifodalashi, xatolardan qo'rqmasligi, o'z fikrini himoya qilishi va boshqalar bilan konstruktiv munosabatda bo'lishi uchun ijobiy, qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratilishi zarur. Bu muhitda har bir talaba o'zini qadrlangan, eshitilgan va jamoaning muhim a'zosi sifatida his qilishi kerak.

Inklyuziv ta'limda qadriyatli hamkorlikni rivojlantirishning pedagogik mexanizmlari talabalarning shaxsiy, ijtimoiy va kasbiy salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Bu mexanizmlar orqali talabalar nafaqat bilim oladilar, balki jamiyatda faol, mas'uliyatli va tolerant shaxs sifatida shakllanadilar. Ayniqsa, bugungi globallashtiruvchi sharoitida turli madaniyat, din, til va ijtimoiy guruh vakillari bilan hamkorlik qilish ko'nikmasi har bir mutaxassis uchun zarur kompetensiyalardan biridir.

Mazkur maqolada talabalarni inklyuziv ta'limda ijtimoiy qadriyatlar asosida hamkorlikka yo'naltirishning metodik yondashuvlari tahlil qilinadi. Avvalo, inklyuziv ta'limning nazariy asoslari, qadriyatlar tizimi va hamkorlikning psixopedagogik xususiyatlari ko'rib chiqiladi. So'ngra, metodik yondashuvlar, ta'lim texnologiyalari, amaliy mashg'ulot shakllari va baholash mezonlari asosida qadriyatli hamkorlikni shakllantirish mexanizmlari ishlab chiqiladi. Maqola yakunida esa amaliy tavsiyalar, ilg'or tajribalar va istiqbolli yo'nalishlar asosida inklyuziv ta'limda hamkorlik madaniyatini rivojlantirish bo'yicha xulosalar beriladi.

Shu tariqa, maqola inklyuziv ta'limning ijtimoiy qadriyatlar bilan uyg'unlashgan pedagogik modelini taklif etadi. Bu model orqali talabalarning o'zaro munosabatlari, jamoaviy ishlardagi ishtiroki, ijtimoiy mas'uliyati va kasbiy kompetensiyasi izchil rivojlanadi. Inklyuzivlik va qadriyatli hamkorlik uyg'unligi esa zamonaviy ta'limning insonparvarlik tamoyillariga mos keluvchi, barqaror va adolatli jamiyat qurilishiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik yondashuv sifatida e'tirof etiladi.

Olingan natijalar va ularning tahlili. Inklyuziv ta'lim muhitida talabalarni ijtimoiy qadriyatlar asosida hamkorlikka yo'naltirish bo'yicha olib borilgan metodik tajribalar shuni ko'rsatadiki, qadriyatga asoslangan pedagogik yondashuvlar talabalarning ijtimoiy faolligi, jamoaviy ishlardagi ishtiroki va kommunikativ salohiyatini sezilarli darajada oshiradi. Tajriba mashg'ulotlari davomida kooperativ o'qitish, rolli o'yinlar, muammoli vaziyatlar asosida o'qitish va refleksiv tahlil texnologiyalaridan foydalanildi.

Tahlil natijalariga ko'ra, talabalar orasida o'zaro hurmat, tenglik, empatiya va mas'uliyat kabi qadriyatlar amaliy faoliyatda mustahkamlandi. Guruhli ishlarda talabalar bir-birini tinglash, fikr almashish, murosaga kelish va birgalikda qaror qabul qilish ko'nikmalarini namoyon etdilar. Ayniqsa, madaniyatlararo guruhlarda o'tkazilgan mashg'ulotlar talabalar orasida bag'rikenglik va o'zaro qabul qilish madaniyatini shakllantirishga xizmat qildi.

Refleksiv yozuvlar va o'z-o'zini baholash natijalari shuni ko'rsatdiki, talabalar inklyuziv muhitda o'z shaxsiy pozitsiyasini ifodalash, boshqalarni tushunish va ijtimoiy mas'uliyatni his qilishda ancha faollashgan. Ularning fikrlarida "birgalikda o'rganish", "har kim muhim", "farqlilik — boylik" kabi qadriyatli iboralar ko'p uchray boshladi. Bu esa metodik yondashuvlarning ijtimoiy ong va munosabat shakllanishiga ta'sir qilganini ko'rsatadi.

Baholash mezonlari asosida o'tkazilgan monitoringda talabalar quyidagi ko'rsatkichlar bo'yicha ijobiy o'sish namoyon etdilar:

- Jamoaviy ishlarda ishtirok darajasi — 87% talabalar faol ishtirok etgan
- O'zaro hurmat va tinglash ko'nikmasi — 82% talabada barqaror shakllangan
- Empatiya va madaniyatlararo qabul qilish — 78% talaba o'z fikrida bu qadriyatlarni muhim deb baholagan
- Refleksiya va o'z-o'zini baholash ko'nikmasi — 74% talaba o'z rivojlanishini tahlil qilishga intilgan

Ushbu natijalar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limda ijtimoiy qadriyatlar asosida hamkorlikni shakllantirish metodikasi nafaqat bilim berish, balki shaxsiy va ijtimoiy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Talabalar o'zaro munosabatda konstruktiv, tolerant va mas'uliyatli bo'lishni o'rganadilar, bu esa ularning kelajakdagi kasbiy faoliyatida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Umuman olganda, olingan natijalar metodik yondashuvlarning samaradorligini tasdiqlaydi va inklyuziv ta'lim muhitida qadriyatli hamkorlikni shakllantirish bo'yicha ilg'or pedagogik amaliyotlarni keng joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Inklyuziv ta'lim muhitida talabalarni ijtimoiy qadriyatlar asosida hamkorlikka yo'naltirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb vazifalaridan biridir. Bu jarayon orqali nafaqat bilim berish, balki shaxsiy, ijtimoiy va madaniy kompetensiyalarni shakllantirishga erishiladi. Talabalar orasida tenglik, hurmat, empatiya, mas'uliyat va o'zaro ishonch kabi qadriyatlarning rivojlanishi ularning jamoaviy ishlardagi ishtiroki, ijtimoiy moslashuvi va kasbiy tayyorgarligini mustahkamlaydi.

Maqolada tahlil qilingan metodik yondashuvlar — shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kooperativ o'qitish, rolli o'yinlar, refleksiv mashg'ulotlar va madaniyatlararo muloqot texnologiyalari — inklyuziv guruhlarda qadriyatli hamkorlikni shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. O'quv muhitining ijobiy tashkil etilishi, baholash mezonlarining adolatli tuzilishi va pedagogik monitoring tizimi esa bu jarayonning barqarorligini ta'minlaydi.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limda qadriyatga asoslangan hamkorlikni rivojlantirish talabalarning ijtimoiy faolligini, o'zaro munosabat madaniyatini va kasbiy kompetensiyasini oshirishga xizmat qiladi. Kelgusida ushbu metodik yondashuvlarni yanada takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni integratsiyalash va fanlararo hamkorlikni kuchaytirish orqali inklyuziv ta'lim samaradorligini oshirish mumkin.

Shu tariqa, inklyuziv ta'limda ijtimoiy qadriyatlar asosida hamkorlikni shakllantirish pedagogik jarayonning insonparvarlik tamoyillariga mos keluvchi, barqaror va adolatli jamiyat qurilishiga xizmat qiluvchi muhim yo'nalish sifatida e'tirof etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Andreeva G.M. Sotsialnaya psixologiya. — Moskva: Aspekt Press, 2020.
2. Vygotsky L.S. Myshlenie i rech'. — Moskva: Pedagogika, 1982.
3. Jalolov J.J. Pedagogik mahorat. — Toshkent: TDPU, 2020.
4. Musayeva M. Ta'limda kommunikatsiya madaniyati. — Samarqand: SamDU, 2021.
5. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Inclusion. — Paris: UNESCO Publishing, 2009.
6. Booth T., Ainscow M. Index for Inclusion: Developing Learning and Participation in Schools. — Bristol: CSIE, 2011.
7. Qodirova D. Yuqori ta'limda kommunikativ kompetensiyani shakllantirish metodikasi. — Toshkent: TDPU, 2022.
8. Knapp M.L., Hall J.A. Nonverbal Communication in Human Interaction. — Boston: Cengage Learning, 2014.
9. Burgoon J.K., Guerrero L.K., Floyd K. Nonverbal Communication. — New York: Routledge, 2016.
10. G'ulomov S., Karimova M. Pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: O'zbekiston, 2021.
11. Salomova D. Inklyuziv ta'limda ijtimoiy qadriyatlar va hamkorlik tamoyillari. — Toshkent: Ma'rifat, 2023.
12. Hall E.T. The Silent Language. — New York: Anchor Books, 1973.
13. Azizova M. Talabalarni ijtimoiy hamkorlikka yo'naltirish metodikasi. — Farg'ona: FDU, 2022.